

PAIXA GIL

Morella ens sedueix de moltes maneres: a més de la seva construcció arquitectònica, apreciem el seu emplaçament damunt d'un turó, com també la seua gastronomia, pròpia d'una població muntanyenca de l'interior.

Morella, domini de la pedra

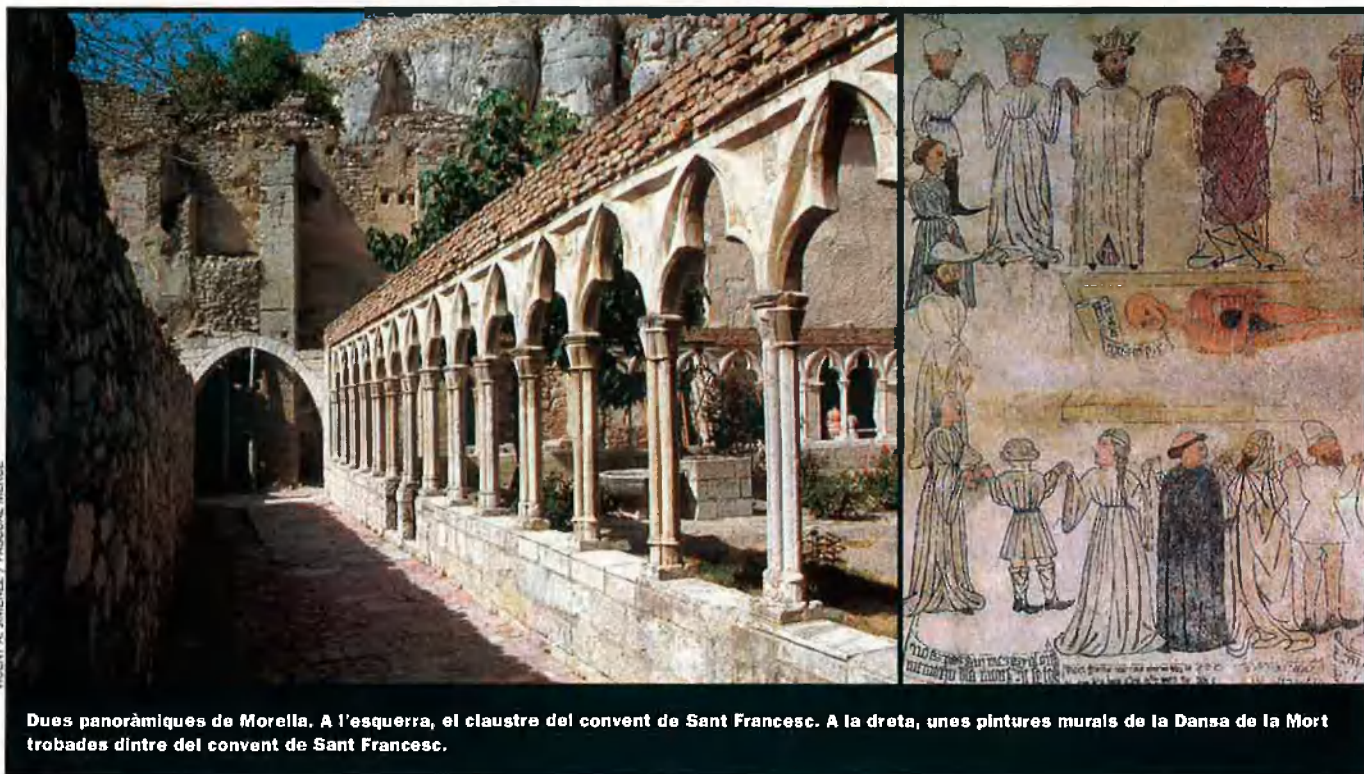
EL TEMPS d'Història us proposa unes reflexions històriques sobre la capital dels Ports, Morella. Aquesta ciutat uneix la modernitat del segle XXI amb la seua potent herència gòtica.

A l'entrada del hivern Morella exhala melodies fatigades, d'una tristesa encomanadissa, que no fan nosa al viatger car l'embolcallen amb la pau ancorada sobre toves flassades de segles. Ací la història té alguna cosa de mineral, de geologia desbordant o de formidable carreu, però també de pedra sotmesa a les modulacions de mans expertes. Mirades condescendents sobre Morella, que es pentina amb l'orgull de la ciutat que vol ingressar en el tercer mil·lenni pel portal del disseny modernista, però que no dissimula —ni vol, ni pot, ni deua— la seua autèntica crosta de vila gòtica, quan les llanes del Maestrat navegaven pels quatre cantons de la Mediterrània i milers i milers d'uropeus, foren cristians, moros o jueus, les vestien en forma de populars peces de roba

confeccionades en tallers italians, forts competidors dels valencians.

El que en altres llocs nostres ha estat sistemàtica destrucció de les arquitectures venerables, fins i tot de les traces genuïnes de la trama urbana, a Morella esdevé conservació per un miracle del Nostre Senyor, o de la Mare de Déu de Vallivana, la patrona a la qual els morellans dediquen festes memorables cada sis anys. Aquesta és la sort, ara, de l'interior més septentrional del País Valencià. Devastat per una sagnia demogràfica que la guerra civil i la postguerra no van fer més que exacerbar, feia l'efecte que els palaus i les muralles eren els únics capaços de resistir el marasme i la postració econòmica.

Deu ser trist veure com les cases es tanquen, com els seus habitants marxen, com el silenci puja com un ofec. La

Dues panoràmiques de Morella. A l'esquerra, el claustre del convent de Sant Francesc. A la dreta, unes pintures murals de la Dansa de la Mort trobades dintre del convent de Sant Francesc.

llana ja no era la metàfora d'un prestigi arxivat en algun protocol notarial, i les mateixes llegendes del carlisme insurrecte capitanejat pel general Cabrera, "el tigre del Maestrat", passaven a ser pastura d'erudits. Què se n'ha fet del senyor Ramon, el seminarista de Tortosa que va protagonitzar una biografia convulsa, excitada, sargida de morts i sang? A Cabrera i als carlins també els ha devorat l'oblit i a penes si són objecte d'alguna pulcra monografia universitària. Aquests, els Ports i el Maestrat muntuós, varen ser els escenaris per a una rebel·lió d'escaramusses i partides, de trabucs i canons, de boines blanques i roges de gairell amb borles pengimpenjam, i visques a la pàtria, al Pretendent i a Déu, i mort als liberals i a la Dinastia usurpadora.

Tot ha anat aigües avall, personatges i escenaris. La runa féu el seu avanç de pols, amb l'anònima eficiència en una terra com la nostra on les responsabilitats de cada u són metabolitzades per les anorèxiques responsabilitats col·lectives. Morella, segles abans capital lluminosa dels Ports i de la geografia que s'estén de Tortosa a Castelló de la Plana, patia del mal terrible de no poder donar de menjar a tots els seus fills. Jo-

an Fuster, en el seu viatge pel País Valencià, a primeries dels seixanta, en dona breus però colpidors testimonis. En aquells anys d'autarquia i d'isolament, Morella, arrecerada darrere de les muralles, suportava un setge més, el de les urpades d'un futur saturat d'incerteses.

Avui Morella es presenta amb una cara més neta i, sobretot, més confiada. A poc a poc ha anat traient-se de sobre les pústules persistents i les ferides obertes per un franquisme impietós: tant de mal féu el franquisme polític com el sociològic, a més del que s'hi respirava cada dia. El convent de Sant Francesc era una incògnita sota la descurança i tones d'escombraries, i ara és un bell convent apedaçat amb una església i un claustre, vora al qual han aparegut uns frescos sobre la Dansa de la Mort de limitada qualitat, però que no deixen de captivar perquè ens recorden l'irremeiable destí de pols que ens sotja a tots. És una d'aquelles pintures que tant hagueren complagut mossèn Pere Marc. El seu vers "al punt que hom naix comença de morir", seria la reflexió perfecta que el poeta duria al paper, després de contemplar la pintura en la seua esplendor que ara ni tan sols podem intuir. Sant Vicent, que es passejà per Mo-

rella amb temps i tot per a un dels seus miracles formidables, també aplaudiria la intenció del pintor anònim. S'hi rabejaria sens dubte amb una delectança morbosa. El que en Pere Marc era una queixa, en el dominic era la festa que posava punt final a tristes biografies de temptacions i pecats. L'infatigable Vicent Ferrer visità la vila de Morella en dues ocasions, el 1410 i el 1414, però és aquesta segona la que féu tremolar fins les muralles de pedra. La mestressa de la casa on s'hostatjava sembla que patia alienacions mentals. Un dia volgué complimentar el sant amb un bon menjar, i no trobà res millor i més tendre a l'abast que la carn del seu infantó. Una llum interior o, millor, la llum interior, avisà mestre Vicent de l'esgarrifós succés. De pressa i corrents tornà a la casa i es posà a pregar davant d'aquells bocins sanguinolents del xiquet innocent. Davant d'una multitud atemorida, perquè sense testimonis competents no hi ha prodigi que valga, els trossos de carn i ossos anaren ajuntant-se fins restituir el cos de cap a peus.

Uns taulellets d'una casa de la vila recorden al passejant la intervenció taumatúrgica. No és l'únic l'atractiu, per descomptat. Morella sedueix de moltes

A l'esquerra, un detall de l'escala el·líptica de l'església de Santa Maria la Major. A la dreta, una imatge de la porta principal de la mateixa església.

altres maneres, encara que cal reconèixer que la sòbria arquitectura és el valor més preat que exhibeix. Jaume I, quan se la veié, també en quedà impressionat i en digué: "llogar que fa per nul hom del món, sinó del rei". El seu emplaçament, sobre un turó i coronat pel castell, és visible en el radi dilatat d'unes terres d'abrupta orografia, de "ports", barrancs i moles sobre cingles que fan ferredat. En la llunyania, Morella recorda i prou la talaia pètria de Montsegur, l'últim bastió de la resistència càtara. Pastors, artesans i perfectes càtars de l'alta Arieja, perseguits per la Inquisició, trobaren refugi en l'exili morellà. L'església de Santa Maria la Major mereix una serena visita, amb una escala el·líptica que duu al cor com no en trobareu cap en tot Europa. Després hi ha els petits palaus, com el del cardenal Ram, a hores d'ara un hotel encantador, l'ajuntament, d'un gòtic civil restaurat amb molt de trellat, i la plaça dels porxos, que és el melic de Morella. La ciutat ofereix la gastronomia consistent i els selectes embotits, propis d'una comarca d'oratge tan aspre com els horitzons retallats pels aterrossaments i les antigues línies de pedra dels "bovalars". La quallada i els flaons són l'herència dolça del domini de l'ovella, d'aquells ramats immensos organitzats dins del "Lligallo" —com la Mesta de Castella—

**Morella
a poc a poc
retorna
als orígens,
a ser una ciutat
tan bella
i entranyable,
que a hores d'ara
té una certa
resemblança
amb Girona,
ni que siga pels
carrers costeruts
i pel domini
incontestable
de la pedra.**

que, en els seus vaivens transhumants, baixaven a passar l'hivern a les càlides contrades de la Safor i de més al sud encara.

Tot això són hams en què pica el viatger que defuig la inhòspita gernació de la costa, les falsificacions de terres mítiques i el mal gust. I així Morella a poc a poc retorna als orígens, a ser una ciutat tan bella i entranyable, que a hores d'ara té una certa semblança amb Girona, ni que siga pels carrers costeruts i pel domini incontestable de la pedra. Cal, però, que s'òbriga més, per arribar a ser cruïlla entre un nord i un sud a l'una i l'altra banda de la Sénia que necessiten mantenir un diàleg constructiu de concòrdia, d'intercanvi i mercat, de mutu coneixement.

No oblideu el darrer encant de Morella: els pobles que integren la seua comarca i que durant anys i panys rivalitzaren amb la capital. I la Tinença, abandonada a la seua sort, a una lacerant solitud, com el monestir de Benifassà que va fundar Poblet i dóna nom a aquelles terres esquerpes. No en queda més que una amarga ruïna de l'antiga puixança, però prou que es mereix contemplar-la. Les ruïnes també alliçonen com el millor llibre d'història.

Ferran Garcia-Oliver